

menu punc progresivity, ale ďalej vyčkávajú, ako to vypáli.

Prosit' o federáciu nemá nikto právo. Napokon, koho? Slováci Čechov? Naopak? Preto logicky nemá nikto právo diskutovať na tému áno či nie, tobôž nie sám so sebou. Tu je reč o vóli národa, prejavenej tendenciou dejín i priamym hlasom, pokiaľ ho chceli počúvať. Prvá Československá republika, Slovenská republika, Slovenské národné povstanie a Košický vládný program, druhá predfebruárová, pofebruárová Československá, neskoršie aj socialistická republika, to sú modifikácie a deformácie slovenskej národnej idey. Federácia je jej novým dobovým vyjadrením. Navrhujem — to po druhé — stotožniť sa s ňou rozumom i srdcom. Je to naša šanca a príležitosť, naša povinnosť voči národu.

Možno je to trúfalosť chcieť toľko vecí odrazu: demokraciu, federáciu, socializmus. Ak ich však pochopíme ako súčasť vlastného života, budeme chcieť len toľko, čo sme voči sebe povinní: chcieť seba. Preto všetko, čo som povedal, menujem ľudským, nie politickým programom.

Kultúrny život, č. 15, 12. apríla 1968

Jiří Hanák

Jak to myslel soudruh Chňoupek?

Za to, jak Československá socialistická republika vypadá dnes, v dubnu roku 1968, vděčí 14 miliónů Čechů a Slováků Komunistické straně Československa. Tato nepřilíš originální myšlenka mě napadla při četbě Ústavy ČSSR, hlavy první, paragrafu čtvrtého. Tam je totiž zakotvena vedoucí role KSČ v tomto státě.

Říká-li někdo, „já jsem vůdce“, dozajista počítá s tím, že všechny viny, jakož i všechny zásluhy jdou především na jeho konto. Konkrétně tedy: za — dostatek či nedostatek — bytů, za — fungující či nefungující — dopravu, za — velkou či malou — váhu naší země ve světě, za — velkou či mizernou — pracovní morálku, za — pocit právní jistoty či nejistoty, za — tvrdoú či nehodnotnou — měnu, za — světové či provinciální — parametry výrobků našich továren, za — vysokou či nízkou — životní úroveň, za to všechno a ještě za mnoho jiného vděčíme především Komunistické straně Československa.

Rozhodující je, které ze dvou hodnotících slov si čtenář vybere. Vybere-li si první, je dobře. Jemu osobně, neboť trpí záviděníhodným pocitem, že není co měnit a že je dobré pokračovat ve starých vyježděných kolejkách. Bez jakéhokoliv sociologického průzkumu si však troufám tvrdit, že drtivá většina čtenářů se spíše přikloní k druhému hodnotícímu slovu, neboť už delší dobu je zřejmé, že skutečně nemáme ani dost bytů,

ani lidsky fungující dopravu, ani hodnotnou měnu, ani váhu ve světě, ani konkurenceschopné výrobky, ani pocit právní jistoty a ještě mnoho jiného toho nemáme, co bychom mít měli. Ostatně, přiznala a přiznává to i strana, a marně se pokouším v jejích dějinách najít obdobu činu tak statečného, charakterního a lidského. Ovšem, přiznání k tomu, že jsme něco dvacet let dělali špatně, je jedna věc. Druhá věc je náprava těchto chyb. A zde vzniká otázka: Jak? S kým?

Nebudu asi dalek od pravdy, když za počátek všech chyb a všeho toho, co přivedlo naši zemi do stavu a situace, v jaké se v dubnu 1968 nalézá, označím rozdělení národa na dvě nestejně velké a nestejně rovnoprávné skupiny: na stranu straníků, čítající asi pětinu všeho obyvatelstva, a na stranu nestraníků, zahrnující zbytek, to jest čtyři pětiny všeho obyvatelstva. Na menšinu, která měla právo řídit, rozhodovat a vládnout, a na většinu, která měla maximálně právo mlčet a s jistým studem pociťovat svoji nekompetentnost a nedostatečnost, plynoucí z prostého faktu příslušnosti k většině národa.

Byl to nedobry a trapný stav. Trapnější o to, že strana prohospodařila obrovský kapitál. Nezapomeňme totiž, že v posledních svobodných volbách v roce 1946 získala Komunistická strana více než třetinu všech hlasů a byla nejsilnější politickou stranou u nás. Nezapomeňme také na to, že se v únoru 1948 mohla chlubit jednoznačnou podporou skoro celého národa. Tyto vávřiny však uvadaly a kapitál mizel úměrně tomu, jak se ze strany stávala sekta miliónů pěti set tisíc členů — a hůř: jak se ze strany stával aparát, který měl stále menší potřebu ohlížet se už ani ne na mínění národa, avšak už ani ne na mínění členů strany. Jinak řečeno — vávřiny vadly a kapitál mizel úměrně s léty, po které strana jako držitelka moci neměla korektiv v podobě opozice.

Někdo snad může namítnout — to bylo, dnes se o těchto otázkách už hovoří, už se pracuje na novém politickém modelu atd. Možná. Možná, že se hovoří. Možná, že se pracuje. Nemožu však skrýt obavy z toho, že potřeba opozice, skutečné politické opozice, je stále ještě na místech nejvyšších a rozhodujících kvalifikována jako výstřelek, jako krajně nesoriozni požadavek, jako něco, o čem by se ani snad neměla zavádět širší diskuse. Tyto obavy se mi potvrdily naposled při četbě diskusních příspěvků ze zasedání ÚV KSČ, zejména při četbě diskusního příspěvku soudruha Bohuše Chňoupka.

Soudruha Chňoupka na příklad „znepokojuje fakt, že demokratizační proud překročil tentokrát stranicou půdu a stal se věcí veřejnou“. Lze této obavě rozumět tak, že demokratizační proud má být opět výsadou jen strany, vnitrostraníckou záležitostí, do které čtyřem pětinaš národa nic není? Lze této obavě soudruha Chňoupka rozumět tak, že si mají strany

„tak nějak vyřikat ty věci o demokracii mezi sebou“ a výsledek pak sdělit — či třeba nesdělit — čtyřem pětinať národa? Mám obavy, že je třeba tomu tak rozumět, protože nic v dalším projevu zmíněného řečníka jiný výklad nemožňuje.

Soudruha Chňouпка dále zaráží „prudký aktivizační pohyb v jiných politických stranách“. No a? K čemu by ty strany byly, když ne k aktivní politické činnosti? Nebo se soudruh Chňoupek domnívá, že KSČ má jedinou provždy tuto zemi propachtovanou do věčného nájmu? Že už jen náznak možnosti, že by svoji vedoucí roli musela obhajovat praktickými činy, má každému straníkovi nahánět husí kůži? Upozorňuji znova, že nemám k dispozici výsledky žádného průzkumu mezi obyvateli, ale dejme tomu, předpokládejme na chvíli, že třeba 8 miliónů obyvatel této země si nepřeje být vedeno komunistickou stranou, ale že si přeje být vedeno třeba panovníkem z dynastie Přemyslovců? Co potom? Pak by prostě a jednoduše vstoupila v platnost poučka o tom, že revoluce neustupují a že každá země, získaná jednou pro komunismus, musí zůstat komunistickou? Čili — my ti ukážeme, kde je ti dobře, a třeba i po zlém? To je absurdní představa.

Mám za to, že lidé rozpoznají sami, kde je jim dobře, co potřebují a kde to najdou. Mám taky za to, že strana by si nemusela vynucovat svoji vedoucí roli v životě státu násilím či nadekretováním v ústavě. Mám za to, že strana by se nemusela bát mocenské konkurence, vždyť na své straně má silné trumfy: ideály socialismu jako nejhumnější představy o uspořádání společnosti, má na své straně skutečnost, že se v našem státě nenajdou reálné síly, požadující návrat ke stavu před únorem 1948. Připustí-li opozici, připustí-li mocenskou konkurenci, nemusí se přece měřit se stranou, stojící na jiném třídním základě, nemusí se měřit s třídním nepřítelem. Připustí-li však strana stranu opoziční, bude se muset ohlížet na někoho, kdo bude tvrdit a kdo bude chtít dokázat, že to bude umět dělat líp. Jsem přesvědčen — a jistě mi dáte za pravdu — že existují-li v jednom městě dva výrobci zmrzliny, dáte přednost tomu, kdo ji dělá chutnější a levnější, což toho druhého zase vede k tomu, aby svoji zmrzlinu nabízel ještě levnější a ještě kvalitnější než konkurent. Nikdo mě dosud nepřesvědčil, že tato prostá pravidla neplatí i v oblasti mocenské.

Jsou to složité otázky a jistě nikdo nečeká, že je možno je vyřešit přes noc. Obávám se však, aby se pod tíhou složitosti nezapomnělo na základní fakta. A sice: že účinnou opozici nemůže nahradit nic a nikdo, než jen — účinná opozice. To jest: ani aktivizace dosavadních politických stran, které se tak obává soudruh Chňoupek — tyto strany totiž za dvacet let nečinnosti ztratily velkou část své důvěryhodnosti. Opozici nemůže nahradit ani svoboda slova, ani amatérské pokusy takzvaných nezávislých politiků. Bylo

by trapné, kdybychom nechali na politické hřiště nastoupit jedenáctku tvrdě trénovaných profesionálů proti jedenáctce nadšených, leč amatérských borců a fíkali si: hle, demokracie...

A na závěr malé vyjasnění: autor těchto řádků je komunista. Před léty do strany vstupoval bez postranních úmyslů, členství ve straně mu nepřineslo kromě zbytečných schůzí, na jejichž výsledek nebyl nikdo zvědavý, žádné výhody. Kromě té „výhody“, že jako straník měl vždycky pravdu, i když se mýlil. Právě této výhody bych se chtěl zbavit, nikoliv vystoupením ze strany. Mám dojem — možná naivní — že bych jako komunista vždycky obstál v diskusi s protivníkem. Musel by to však být protivník, vybavený stejnými prerogativy, jako já. To jest, musel by to být politický protivník, nikoliv nestraník, tedy pária. A o to jde.

Reportér č. 16, 17.-24. dubna 1968

Jindřich Fibich Nebezpečí fiktivní a skutečná

Vysoko vzedmuté vlny socialistické demokratizace a progresivní kritiky skrývají v sobě určitá nebezpečí. Jsou to však nebezpečí zcela jiné povahy, než jaká by se nám snažili namluvit mluvčí konzervatismu anebo povrchní pozorovatelé, zmatení pro ně nečekaným, příliš rychlým, novým a dalekosáhlým vývojem. Jestliže konzervativci výstražně zvedají prst nad odstraněním dosavadních regulativů a stavidel svobody informací a kritiky, dobře vědí, že se mají čeho obávat především oni sami. Proto také v letech 1957 a 1963 vždy spěchali co nejrychleji vztyčovat prsty a vytyčovat meze šíření nových poznatků a kritiky stalinských pilířů našeho systému a všemi prostředky znemožňovali přímou cirkulaci informací mezi inteligencí a dělnickou třídou pod titulem „revizionismu“ nebo „liberalismu“. A my si dnes z tohoto vývoje musíme vzít poučení především v tom, že pro skutečný rozvoj socialistické demokracie a svobody informací je nejdůležitější přímý, žádnými byrokraty nefiltrovaný styk a výměna názorů mezi inteligencí a dělnickou třídou.

Jestliže určité vrstvy našich občanů a zejména dělníků sledují záplavu nových informací a názorů s určitou nedůvěrou, rozpaky nebo dokonce obavami, nelze se tomu divit. Mobilnější vrstvy naší národní společnosti, a mezi nimi zejména inteligence, zde musí projevat maximální dlouhodobé porozumění, trpělivost a všestrannou pomoc váhajícím v situaci, do které byli vehnáni celým předchozím vývojem.

Skutečná nebezpečí široce otevřených stavidel svobody informací a kritiky leží zřejmě poněkud jinde a hlouběji. První z nich spočívá v nedostatečném rozli-